

צוות המומחים בנושא "התערבויות טיפוליות בילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות"

קולות קוראים לסקירות מדעיות¹

היזמה למחקר יישומי בחינוך של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים הקימה צוות מומחים העוסק בנושא "התערבויות טיפוליות בילדים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות". הצוות הוקם בהזמנת השירות הפסיכולוגי הייעוצי, על מנת להרחיב ולהעמיק את הידע העומד לרשות אנשי המקצוע בנושא. הצוות, באמצעות האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, מזמין סקירות מדעיות שישמשו אותו בדיוניו. בכפוף להחלטת הצוות, ייתכן שהסקירות תועמדנה לרשות הציבור באמצעות האינטרנט, בשם המחבר ובאחריותו. להלן חמשה קולות קוראים. כל הקולות הקוראים מתייחסים לילדים ובני נוער במערכת החינוך (גן עד סוף י"ב).

1. הידע הקיים על התנהגות מפריעה אצל תלמידים במערכת החינוך (סקירה מקפת)
2. הידע הקיים על תכניות יעילות ומועילות למניעת בעיות התנהגות מפריעה של תלמידים במערכת החינוך ולטיפול בהן (סקירה מקפת)
3. הידע הקיים על הממשק בין מערכת החינוך לבין משפחות של תלמידים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות (סקירה מצומצמת)
4. הטמעת הידע הקיים על התפתחותם של ילדים בעלי הפרעות קשב וריכוז ועל דרכי הטיפול בהם במערכת החינוך (סקירה מצומצמת)
5. חוות דעת מבוססת אמפירית על התערבויות טיפוליות בתלמידים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות(תקציר).

חברי הצוות

פרופ' רמי בנבנישתי (אוניברסיטת בר אילן), פרופ' יואל אליצור (האוניברסיטה העברית בירושלים), פרופ' גארי דיימונד (אוניברסיטת בן גוריון בנגב), פרופ' דיוויד וייסבורד (האוניברסיטה העברית בירושלים), פרופ' משה ישראלשולי (אוניברסיטת תל אביב) ופרופ' ציפורה שכטמן (אוניברסיטת חיפה).

מרכז הצוות: עודד בושריאן oded.education@academy.ac.il

מידע נוסף על היזמה למחקר יישומי בחינוך אפשר לקרוא באתר <http://education.academy.ac.il/> : **היזמה**
מידע על הצוות מופיע בלשונית: <http://education.academy.ac.il/hebrew/ActionArea.aspx?AreaID=18>

¹הפנייה מיועדת לנשים ולגברים כאחד.

1. הידע הקיים על התנהגות מפריעה אצל תלמידים במערכת החינוך (סקירה מקפת)

מטרת הסקירה היא להציג את הידע המדעי הקיים על התפתחותן של בעיות והפרעות בהתנהגות (disruptive behaviors & disruptive disorders) של ילדים ובני נוער בבית הספר, בכלל זה הפרעות מסוג של Oppositional Defiant Disorder ו-Conduct Disorder

- הסקירה תכלול את הסקירות השיטתיות וסקירות הספרות העדכניות בתחום.
- הסקירה תציג את הידע העדכני על טקסונומיה של ההפרעה, אבחנה מבדלת, אטיולוגיה, קו-מורבידיות, מסלולי התפתחות, גורמי סיכון והגנה.
- הסקירה תתייחס לתהליכים התפתחותיים מינקות ועד בגרות (בשנות הלימוד בבתי הספר העל-יסודיים). הסקירה תציג מידע הנוגע לשכיחות, להמשכיות וליציבות של הבעיות וההפרעות הנדונות.
- הסקירה תכלול התייחסות לדרכים שבהן מאפיינים של חוויית הילד בבית הספר (אקלים בית-ספרי, יחסים עם המורים, חשיפה לאלימות בבית הספר ואחרים) עשויים להפחית או להחמיר את ביטוי ההתנהגות המפריעה.
- הדגש הוא על הסתכלות רב-ממדית על ההתפתחות בהתאם למודל הביו-פסיכו-חברתי. הסקירה הביקורתית תכלול התייחסות לספרות ממגוון תחומי הידע הרלוונטיים כגון פסיכולוגיה (התפתחותית, קוגניטיבית, הומניסטית, אינטגרטיבית), פסיכופתולוגיה, נירו-אנטומיה.

2. הידע הקיים על תכניות מניעה וטיפול יעילות ומועילות בבעיות של התנהגות מפריעה אצל תלמידים במערכת החינוך (סקירה מקפת).

הסקירה תסכם באופן ביקורתי ממצאים מחקרניים על תכניות מניעה והתערבות שנמצאו יעילות ומועילות בטיפול בהתנהגויות מפריעות (disruptive behaviors) של ילדים ובני נוער במערכת החינוך, כולל מי שאובחנו כסובלים מהפרעות של Oppositional Defiant Disorder ו-Conduct Disorder.

- הסקירה תכלול את הסקירות השיטתיות וסקירות הספרות העדכניות בתחום.
- הדגש הוא על תכניות מניעה והתערבות המיועדות לתלמידים ואשר יושמו במסגרת מערכת החינוך (schoolbased) או בשיתוף פעולה עם מערכת החינוך בעולם ובארץ.
- הסקירה תכלול את כל טווח הגילאים, מילדי הגן ועד למתבגרים בבתי הספר העל-יסודיים.
- הסקירה תכלול התייחסות למגוון התכניות הקיימות, כולל אלה המבוססות על טיפול אינדיווידואלי וקבוצתי, טיפול משפחתי, הדרכת הורים, טיפול באומנות וכל שיטת טיפול אחרת שיש עדויות אמפיריות ליעילותה ומועילותה (effectiveness & efficacy).
- הסקירה תציין באופן מפורט מה עצמת העדויות הנוגעות להתערבויות השונות, תוך התייחסות למערכי המחקר שעליהם הן מבוססות (כגון מחקרים ניסויים, מחקרי אורך).

- הסקירה תתייחס למידע, ככל שהוא קיים, על יעילותן הדיפרנציאלית של תכניות ההתערבות בתת-אוכלוסיות שונות, וכן לצורך בהתאמת דרכי ההתערבות לתת-אוכלוסיות שונות.
- אשר לתכניות שיש עדויות על יעילותן ומועילותן, הסקירה תכלול מידע על מה שנדרש מהמטפל, מבחינת הכשרה מקצועית (הכשרה כמורה, עובד סוציאלי, יועץ חינוכי, פסיכולוג וכיו"ב), ומבחינת ההכשרה הייעודית הנדרשת לביצוע ההתערבות.

3. הידע הקיים על הממשק בין מערכת החינוך לבין משפחות של תלמידים הסובלים מבעיות והפרעות בהתנהגות (סקירה מצומצמת)

- מטרת הסקירה היא תיאור ובחינה של מחקרים, מודלים ודרכי התערבות הנוגעים לנקודות המפגש והאינטראקציה בין מערכת החינוך (גן-י"ב) לבין משפחות לילדים בעלי בעיות והפרעות בהתנהגות.
- הסקירה תדון במשפחה כגורם סיכון וכגורם חוסן בהפרעות התנהגות, ותסקור את מגוון דרכי ההתערבות הנמצאות על פני הרצף שבין חתירה לשינוי במערכת המשפחתית, תוך תיאום עם מערכת החינוך – מצד אחד, ובין התערבויות החותרות לשינוי במערכת החינוך, תוך תיאום עם המערכת המשפחתית – מצד שני (לדוגמה, בהקשרים של יחסי מורה-הורה, בפעילות המערך המסייע, וכיו"ב).
- הסקירה תציג מצד אחד את הידע על הכשלים, נקודות התורפה והתהליכים הדיספונקציונליים העלולים להתפתח בממשק שבין המערכת החינוכית לבין המשפחה, ומצד שני תציג את הידע האמפירי הקיים על הדרכים שבהן ניתן 'לגייס ולערב' (engage) את המשפחה לשיתוף פעולה עם אנשי המקצוע.
- הסקירה תבחן את הנושא מתוך זוויות הראייה של מערכת היחסים בין המשפחה לבין הילד ובינה לבין בתי ספר וגנים, ובמיוחד תסקור את הידוע בשאלה כיצד ניתן 'לגייס ולערב' (engage) את המשפחה לשיתוף פעולה עם אנשי המקצוע.
- על הסקירה לתת דגש ובולטות להיבטים הנוגעים לממשק עם הפסיכולוגים החינוכיים והיועצים החינוכיים במערכת הגנים ובתי הספר.

4. הטמעת הידע הקיים על ההתפתחות של ילדים בעלי הפרעות קשב וריכוז ועל דרכי הטיפול בהם במערכת החינוך (סקירה מצומצמת).

- לאור הקשר הקיים בין הפרעות קשב וריכוז לבין הפרעות ובעיות התנהגות של ילדים, הסקירה תבחן את המודלים והתכניות שמטרתם ליישם את המשמעויות של הידע הקיים על הפרעות קשב וריכוז בתכניות למניעה ולטיפול בהפרעות התנהגות.
- הסקירה תסתמך על תכניות נתמכות-ראיות שמתחילות בגיל טרום-חובה עד ומגיעות עד גיל ההתבגרות.
- הסקירה תציין באופן מפורט מהי עצמת העדויות על ההתערבויות השונות, תוך התייחסות למערכי המחקר שעליהם הן מבוססות (כגון מחקרים ניסויים, מחקרי אורך).

5. חוות דעת מבוססת אמפירית על התערבויות טיפוליות בתלמידים בעלי בעיות או הפרעות בהתנהגות (תקציר)

- בנוסף על הקולות הקוראים לסקירות ובנפרד מהן, אנשי מקצוע ואקדמיה מוזמנים להגיש תקציר של חוות דעת מנומקת בנושאי העיסוק של הצוות.
- על חוות הדעת להתבסס על עדויות אמפיריות שמקורותיהן יצוטטו כמקובל במאמרים מדעיים.
- התקציר יהיה בהיקף של עד 1,000 מילים (לא כולל את רשימת המקורות).
- הוועדה עשויה לפנות למגיש חוות הדעת ולבקש הרחבה שלה, במטרה לבחון את הכללתה בחומרים שיונגשו לציבור. לא יוצע תשלום עבור חוות הדעת המקצועית.

מאפייני הסקירות המבוקשות

1. **סקירה רחבה:** על הסקירה לכלול חיפוש במאגרי מידע, בספריות, בדוחות של גופים מתערבים, בעבודות דוקטור, ובמקרה הצורך גם באמצעות שיחות וראיונות להשלמת מידע. הסקירה תכלול סיכום אינטגרטיבי של ממצאיה, תוך הבחנה ברורה בין הצגת הממצאים לבין הצעות הממחר לאינטגרציה ולמשמעויות של הסקירה.
2. **סקירה מצומצמת:** על הסקירה לכלול לפחות חיפוש במאגרי מידע אלקטרוניים. הסקירה תכלול רישום מסודר של הממצאים.

נוהל ביצוע הסקירות

1. **הצעות מקדמיות** (עד 1,500 מילים, בעברית) יש להגיש עד 23.1.2013. ההצעה תכלול:
 - (א) קורות חיים של מגיש ההצעה
 - (ב) רשימה של מילות החיפוש ושל מנועי החיפוש. על הסוקרים לבצע חיפוש לפחות באחד ממאגרי הידע הבוחנים אפקטיביות בחינוך – Best Evidence Encyclopedia, Campbell Corporation, What Works , Clearinghouse, או EPPI-Centre
 - (ג) ראשי פרקים להצעה המלאה
 - (ד) ביבליוגרפיה ראשוניתחברי הצוות הם שישפטו את ההצעות המקדמיות.
2. **היזמה** שומרת לעצמה את הזכות לא להשתמש אף לא באחת מן ההצעות המקדמיות שתוגשנה. כן היא עשויה לבקש שינוי דגשים, תוספות או שילוב הצעות שונות לקראת קבלת מתווה סקירה שאותה תהיה מעוניינת לממן. מציע ההצעה שתיבחר יוזמן לכתוב סקירה מלאה. הצוות יפרסם את החלטותיו בעניין ההצעות המקדמיות עד יום 7.2.2013
2. טיוטת סקירה מקפת תהיה בהיקף של 14,000 עד 20,000 מילים (50-35 עמודים), וטיוטת סקירה מצומצמת תהיה בהיקף של 10,000 עד 20,000 מילים. הסקירות תיכתבנה בעברית, ויצורף להן תקציר בעברית ובאנגלית בהיקף של עד 800 מילים (כשני עמודים). גופן דוד בגודל 12 נקודות וגופן TNR בגודל 11 נקודות ישמשו לכתיבה העברית והאנגלית בהתאמה. הרווח בין שורות יהיה של שורה וחצי, ובין פסקות – של שתי שורות. המחבר ימסור את טיוטת הסקירה המלאה לא יאוחר משמונה **שבועות** לאחר שהצוות יודיע (אלקטרונית), לא יאוחר מ-18.4.2013 (על אישור ההתקשרות עם כותב הסקירה.
3. טיוטת הסקירה תוגש לשיפוט עמיתים. בתוך כשבועיים מיום הגשת הטיוטה יקבל המחבר הערות ובקשות לתיקונים. על המחבר להגיש את הסקירה המתוקנת לא יאוחר משבועיים לאחר קבלה (אלקטרונית) של ההנחיות

לתיקונים. 4. לאחר שיאושר כי הכותב מילא אחר הנדרש בהערות השופטים, תשמש הסקירה המתוקנת את צוות המומחים בדיוניו. הצוות עשוי להחליט על הנגשת הסקירה גם לציבור הרחב, באמצעות האינטרנט, או לצרפה כנספח למסמך המסכם שיכתוב לקראת סיום עבודתו. זכויות היוצרים על המסמך יהיו שייכות לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. מחבר הסקירה יורשה לעשות בה שימוש בפרסומים מדעיים, כמקובל.

5. אם הצוות יבחר שלא להנגיש את הסקירה לציבור, יותר למחבר לעשות בה שימוש, ואזכור שם היזמה יהיה כפוף לאישור מפורש וכתוב של הצוות. אם הצוות יקיים יום עיון או סדנה ויבקש מהמחבר להציג את עבודתו, ימלא המחבר אחר בקשת הצוות.

6. ההתקשרות בשם **היזמה** תיעשה על ידי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. **היזמה** תשלם סכום של 25,000 ₪ תמורת סקירה מלאה וסך של 5000 ₪ תמורת סקירה מצומצמת: 50% מהסכום ישולמו כשהצוות יאשר שקיבל את טיוטת הסקירה לשביעות רצונו, והיתרה תשולם עם אישור צוות המומחים וועדת ההיגוי של היזמה שהיתה התייחסות מלאה להערות השופטים ושהתקבל נוסח מתוקן וערוך לשביעות רצונם של חברי הצוות והוועדה.

את ההצעות המקדמיות יש לשלוח אלקטרונית אל:

- מרכז הצוות, עודד בושריאן oded.education@academy.ac.il
- זיוה דקל, ziva.education@academy.ac.il